

УДК 599.23(477:282.247.314)

ЗНАХІДКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ КРОТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО (*TALPA EUROPAEA*) У ПОНИЗЗІ ДНІСТРА

Олена Дятлова¹, Микола Роженко^{1,2}

¹ Українське теріологічне товариство НАН України, Одеський осередок (Одеса)

² Регіональний центр інтегрованого моніторингу і екологічних досліджень (Одеський національний університет імені І. І. Мечникова), вул. Маяковського, 7, Одеса, 65082 Україна

E-mail: lena.dyatlova@gmail.com

Records and peculiarities of distribution of the European mole (*Talpa europaea*) in the Lower Dniester area. — Dyatlova, O., Rozhenko, M. — The occurrence of a new mammals species, the European mole, was revealed for the Lower Dniester area based on own observations and analysis of materials deposited in the National Museum of Natural History, NAS of Ukraine (Kyiv). In the Lower Dniester area, the species occurs on floodplain meadows, floodplain forests, agrocenoses, and homestead lands. We recorded the species' migration across the Dniester river during flood in 2008. The present materials are not sufficient to make any conclusions on terms and ways of the species settlement in the region. The authors assume that the species occurred in the Lower Dniester floodplain area earlier.

Key words: European mole, *Talpa europaea*, Lower Dniester, Ukraine.

Знахідки та особливості поширення крота європейського (*Talpa europaea*) у пониззі Дністра. — Дятлова, О., Роженко, М. — На основі власних спостережень та аналізу матеріалів Національного Науково-природничого Музею НАН (Київ, Україна) вказано наявність на території пониззя Дністра нового виду ссавців (крота європейського). У пониззі Дністра вид зустрічається у заплавних луках, у заплавному лісі, в агроценозах та присадибних ділянках. Нами була зареєстрована міграція виду через р. Дністер під час повені у 2008 р. Матеріалів недостатньо для того, щоб зробити висновки щодо термінів та шляхів розселення виду у регіоні. Авторами зроблено припущення, що цей вид і раніше був поширений у заплаві пониззя Дністра.

Ключові слова: кріт європейський, *Talpa europaea*, Пониззя Дністра, Україна.

Вступ

Кріт європейський (*Talpa europaea*) не згадується в сучасних публікаціях, присвячених фауні ссавців пониззя Дністра (Олейник, Роженко, 2011). У давніших джерелах ця територія також не згадується при описах поширення кротів. У огляді О. Браунера про поширення крота у степовій Україні сказано так: «кріт водиться по всій Бессарабії, а також між Дністром та Дніпром, тобто між річками Прут і Дніпро» (Браунер, 1923: 14). У «Фауні України» (Абеленцев, Підоплічко, 1956) вказано, що на Правобережжі кріт долинами річок заходить далеко у степову зону, проте дані про пониззя Дністра відсутні.

Метою цього повідомлення є опис знахідок та аналіз особливостей поширення крота у пониззі Дністра, вивчення біотопів, що є сприятливими для мешкання виду.

Результати досліджень

Авторами проаналізовано базу даних Національного науково-природничого музею НАН України (ННПМ) та проведено пошук виду в низці місцезнаходжень у пониззі Дністра. Дослідження проводилися у 2007–2017 рр. в рамках поточних зоологічних досліджень регіону. В усіх випадках зроблено детальні описи місцезнаходжень та двох із трьох місцезнаходжень було зловлено самих тварин. Зразки зі зборів 2007 р. (3 екз.) передано до фондів ННПМ і згадано в каталозі колекцій цього музею (Шевченко, Золотухина, 2005).

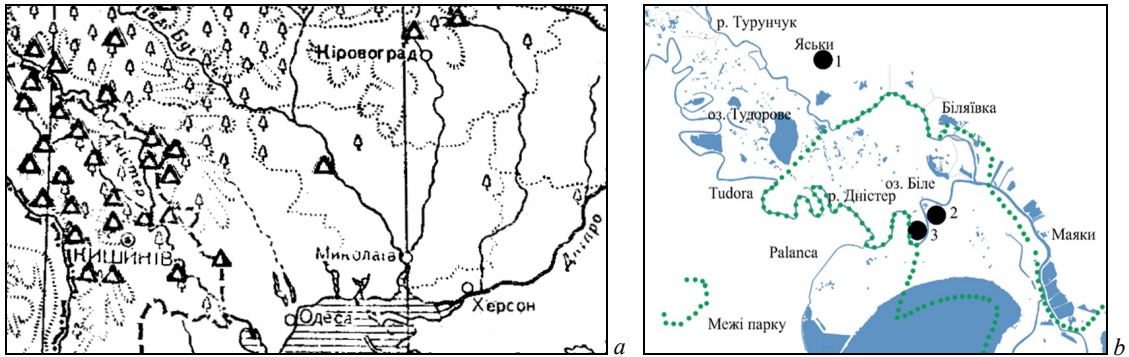

Рис. 1. Особливості поширення крота європейського (*Talpa europaea*) в регіоні: *a* — відомі місця знахідок виду на півдні правобережної частини України за зведенням «Фауна України» (Абеленцев, Підоплічко, 1956), *b* — місцезнаходження виду у пониззі Дністра за наведеними у тексті даними.

Fig. 1. Peculiarities of distribution of the European mole (*Talpa europaea*) in the region: *a* — known records of the species in the South of Right-Bank Ukraine according to the “Fauna of Ukraine” (Abelentsev, Pidoplichko, 1956), *b* — records of the species in the Lower Dnister area according to data mentioned in the text.

Авторами зібрано відомості про три місцезнаходження виду в пониззях Дністра, на основі власних спостережень та на основі даних, отриманих в результаті аналізу музейних колекцій: 1) с. Яськи Біляївського району; 2) заплавні луки та р. Дністер в районі знаку «50 км» траси Одеса–Рені; 3) заплавний ліс в районі знаку «52 км» траси Одеса–Рені (рис. 1 *b*).

Перша знахідка (рис. 1 *b*, точка 1) стосується зразка, що зберігається в ННПМ, і включена в каталог колекцій цього музею (Шевченко, Золотухина, 2005): один екз. (самець, юв, спиртова фіксація) зібрано в с. Яськи Біляївського р-ну О. Браунером «1900–1915».

Друга знахідка (рис. 1 *b*, точка 2) — 3 екз. крота зібрано в с. Маяки Біляївського району (leg. Л. Шевченко, Л. Садовнича): 2 самиці (28.04.2007) та 1 самець (25.04.2007). Щодо цих зразків необхідно внести уточнення місця збору (один з авторів брав участь у проведенні цих ловів): матеріал зібрано на заплавних луках в районі 50 км траси Одеса–Рені.

Третя знахідка (рис. 1 *b*, точка 3) — заплавний ліс в районі «50 км» траси Одеса–Рені. Тут у липні 2008 р. у час повені автори спостерігали активну міграцію різних видів ссавців через р. Дністер на суходільні ділянки. Серед них був і кріт (рис. 1 *b*, точка 2). Кріт рухався у напрямку заплавного лісу, в якому були різноманітні узвишся, дамби та острівці, на яких він міг знайти прихисток від повені.

Рис. 2. Кріт, що здійснював міграцію через р. Дністер в районі 50 км траси Одеса–Рені у липні 2008 р.: *a* — кріт європейський крупним планом, *b* — особина під час міграції. Фото М. Роженка.

Fig. 2. A European mole (female?) specimen migrating across the Dnister river at the area of 50 km of Odesa–Reni Route in July 2008: *a* — European mole, close-up, *b* — an individual during migration. Photo by M. Rozhenko.

Під час подальшого обстеження території нижнього Дністра з'ясовано, що найбільша щільність кротовин (до 50 на 1 га) розташована у заплавному лісі, зокрема у районі знаку «52 км» траси Одеса–Рені (рис. 1 *b*, точка 3). Вид також зазначений в агроценозах та населених пунктах у тому самому регіоні, зокрема на присадибних ділянках в районі колишнього осетрового господарства.

Обговорення

Порівнюючи давні (рис. 1 *a*) і сучасні дані (рис. 1 *b*), можна було би припустити, що вид знаходиться в процесі розселення. Проте відомого на сьогодні матеріалу недостатньо для того, щоб зробити висновки щодо постійного існування або процесу розселення крота в регіоні, як це відзначено для басейну Сіверського Дінця. На Дінці кріт проник уздовж цієї річки далеко вглиб степової зони, при тому швидкість його розселення оцінена у 15 км/рік (Коробченко, 2008, 2009). Порівняння давніх і сучасних даних щодо поширення крота на Дністрі, можна стверджувати, що розселення цього виду відбувається у різних напрямках. У південно-східному напрямку ареал розширився на відстань біля 200 км.

На нашу думку, кріт у пониззі Дністра існує вже тривалий час, проте, у зв'язку з потаємним життям мало потрапляв у поле зору природничиків, і тому припущення про його відсутність в регіоні у минулому не є однозначними. Наявність і звичайність виду в дельті Дунаю, розташованому недалеко, непрямо підтверджує припущення про те, що кріт і раніше був у заплаві пониззя Дністра.

Література • References

- Абеленцев, В. І., Підоплічко, І. Г.* Ряд комахоїдні – Insectivora // Фауна України. Київ : Вид-во АН УРСР, 1956. Том 1: Ссавці, вип. 1. С. 70–228.
- [*Abelentsev, V. I., Pidoplichko, I. G.* The order of insectivores – Insectivora // Fauna of Ukraine. Kyiv : Acad. Sci. Ukr. RSR Press, 1956. Vol. 1: Mammals, Is. 1. P. 70–228. (In Ukr.)]
- Браунер, А. А.* Сельскохозяйственная зоология. Киев : Гос. изд-во Украины, 1923. 435 с.
- [*Brauner, A. A.* Selskokochoziaistvennaia Zoologia [Agricultural Zoology]. Kyiv : Gosizdat Ukrainy, 1923. 435 p. (in Ukr.)]
- Коробченко, М.* Кріт європейський (*Talpa europaea*) в долині річки Деркул на кордоні України та Російської Федерації // Вестник зоології. 2008. Том 42, № 1. С. 25.
- [*Korobchenko, M.* European mole (*Talpa europaea*) in the Derkul river valley on the border of Ukraine and Russian Federation // Vestnik zoologii. 2008. Vol. 42, No. 1. P. 25. (In Ukr.)]
- Коробченко, М. А.* Расширение ареала крота европейского (*Talpa europaea*) в долине реки Северский Донец // Зоол. журнал. 2009. Том 88, № 4. С. 465–472.
- [*Korobchenko, M. A.* Expansion of the European mole (*Talpa europaea*) from the Siversky Donets river valley // Zool. Zhurnal. 2009. Vol. 88, No. 4. P. 465–472. (in Rus.)]
- Олейник, Ю. Н., Роженко, Н. В.* Очерк териофауны дельты Днестра // Известия Музейного фонда им. А. А. Браунера. Одесса, 2011. Том 8, № 4. С. 1–28.
- [*Oleinik, Y. N., Rozhenko, N. V.* Review of mammalian fauna of the Dnister delta // Izvestia Muz. Fonda im. A. Braunera. Odesa, 2011. Vol. 8, No. 4. P. 1–28. (In Rus.)]
- Шевченко, Л. С., Золотухина, С. П.* Млекопитающие. Выпуск 2. Насекомоядные, рукокрылые, зайцеобразные, грызуны / ННПМ НАН Украины. Киев, 2005. 238 с. ISSN 966-02-3592-5.
- [*Shevchenko, L. S., Zolotukhina, S. P.* Mammals. Issue 2. Insectivores, bats, lagomorphs / National Museum of Natural History of Ukraine. Kyiv, 2005. 238 p. (in Rus.)]